

Mariana VÂRLAN

Universitatea „Valahia” din Târgoviște, România

UTILIZĂRI ARGOTICE ȘI FAMILIARE ALE UNOR TERMENI DIN DOMENIUL RELIGIOS

Introducere

Prin cele trei ipostaze „ludică, estetică și expresivă” [1], creațiile argotice pot dezvălui multiplele posibilități și resorturi ale limbii precum și dinamica reală a fenomenului lingvistic.

Delimitările dintre argou și limbajul familiar sunt greu de făcut, de aceea anumiți autori apelează la această soluție, de cuprindere în titlu a celor două concepte, prin care în inventarul lexical ales pentru alcătuirea unui dicționar sunt selectate nu numai argotisme propriu-zise, ci și termeni familiari [2]. Am ales să cuprindem în analiza noastră sintagme și unități frazeologice care conțin cel puțin un termen din limbajul religios, datorită, pe de o parte, expresivității dobândite în comunicarea uzuală a majorității vorbitorilor, și, pe de altă parte, pătrunderii acestor unități lexicale în limbajul comuni [3].

Este cunoscut faptul că numeroase domenii de specialitate reprezintă „donatori” de cuvinte cu rol expresiv, care îmbracă înțelesuri variate, iar domeniul religios nu putea rămâne în afara acestui proces dinamic. Sintagmele și structurile frazeologice pot primi un sens global diferit de al elementelor componente-reper sau au legătură cu acestea prin transferul stilistic metaforic/metonimic deosebit de prolific în această zonă a expresivității lingvistice.

Descriere

Pentru inventarul unităților frazeologice analizate am avut în vedere criteriul ordonării alfabetică a termenilor religioși (inclusiv al numelor de persoane biblice sau chiar al unui hidronim biblic) care se regăsesc în structura acestora. Sursele principale consultate sunt: *Dicționarul de argou al limbii române*, scris de George Volceanov, Editura Niculescu, ediția 2006 (DARG), *101 cuvinte argotice*, autoare Rodica Zafiu, Editura Humanitas, 2010 și *Terminologia religioasă creștină în limba română*, de Dana Luminița Teleoacă, Editura Academiei Române, 2005 (TRC). Inventarul a fost completat cu

expresii și sintagme din lucrările Mioriței Baci-Got [4], lui Ioan Milică [5] și Roxanei Lupu [6].

aliluia

a-i cânta cuiva aleluia „a lua parte la înmormântarea cuiva” și „a considera (pe cineva/ceva) definitiv compromis (DARG: 60);

Ana și Caiafa

a trimite (pe cineva) de la Ana la Caiafa „a purta (pe cineva) pe drumuri” (DARG: 250);

biserica

a fi nedus(ă) la biserică „a vorbi și a acționa fără menajamente” și „a fi mahalagioaică” (DARG: 107);

a nu fi ușă de biserică „a-și îngădui abateri de la morala religioasă, a nu duce o viață pioasă” (DARG: 109);

bisericuță

a se înființa la o bisericuță „a sta la taclale”, „a sta de povești”, „a practica jocuri de noroc pe bani” (DARG: 135);

bogdaproste

a umple de bogdaproste „a certa cu asprime” (DARG: 260);

clopot

zeamă de clopot „moartea” (DARG: 272);

colivă

a mirosi a colivă „a suferi de o boală incurabilă; a ajunge în ultimul stadiu al unei boli incurabile” (DARG: 167);

cruce

a-și duce crucea/a-și purta crucea „a îndura cu demnitate nenorocirile vieții” / „a îndura o suferință mare” (DARG: 90, 204);

ucigă-l crucea „dracul, diavolul” (DARG: 258);

a umbla cu crucea-n sân „a fi bun, a fi cucernic”; „a fi fățarnic, ipocrit” (DARG: 259);

Domnul/ Dumnezeu

a da cu barda-n Dumnezeu „a acționa fără scrupule” (DARG: 77);

a-i pune Dumnezeu (cuiva) mâna în cap „a fi norocos, a da de noroc” (DARG: 200);

a-l strânge Dumnezeu de pe pământ „a muri” (DARG: 228);

a lăsa pe cineva în plata Domnului „a lăsa (pe cineva) să-și decidă singur destinul” (DARG: 148);

a nu avea niciun Dumnezeu „a fi lipsit de sens, a nu avea noimă” (DARG: 32);

a prinde pe Dumnezeu de un picior „a avea parte de un noroc mare și neașteptat” (DARG: 197);

pâinea lui Dumnezeu „bun la suflet, inimos, generos, altruist” (DARG: 184);

drac/diavol/naiba/benga

dat naibii – pentru exprimarea simpatiei față de o persoană șmecheră sau față de un ciocoflender a cărui calificare poate fi pozitivă sau negativă. (Zafiu: 150-151)

a-l lua dracul/mama dracului/naiba/benga „a muri” (DARG: 153; Zafiu: 107);

a vedea pe dracul/pe naiba „a avea necazuri mari” (DARG: 266);

a-și vinde sufletul diavolului/dracului „a se ticăloși, a comite nelegiuiri; a duce o viață depravată/de desfrâu; a face compromisuri morale importante” (DARG: 267);

a te apuca benga/a te apuca toți dracii „a se enerva, a se înfuria” (Zafiu: 107)

Iordan

a umbla cu iordane „a spune vorbe goale; a se ține de lucruri neserioase; a minți, a fabula” (DARG: 259)

înger

a-l pune să plătească cotizație în lumea îngerilor „a omori” (M. Baci-Got: 165)

a face pe cineva îngeraș „a ucide” (R. Lupu: 214)

a-și ține îngerii „a păstra secretul” (M. Baci-Got: 147)

praf de înger „cocaină” (R. Lupu: 215)

Maica Domnului

a da la Maica Precista „a trimite la închisoare” (DARG: 81);

mănăstire

a (se) face mănăstire „a se produce învâlmășeală, a începe bătaia” (TRC: 216, M. Baci-Got: 142);

Mănăstirea Secu (Zafiu: 32) < Secu’ „Securitatea (ca instituție)” (DARG: 219);

***mironosiță* [7]**

a face pe mironosița „a-și lua aere de nevinovăție, a simula smerenie și modestie” (DARG: 99);

moaște

a-și muta moaștele „a se duce”, „a se deplasa” (I. Milică: 152)

Moise

toiagul lui Moise „nota unu” (DARG: 245, M. Baci-Got: 105);

mucenic

a-i face cuiva mucenicii „a ucide pe cineva” (DARG: 98);

papa

a fi mai catolic decât papa „a fi exagerat în privința a ceea ce crede, spune sau face” (DARG: 107, 157);

Pilat din Pont

a se spăla pe mâini (ca Pilat din Pont) „a nu se implica într-o dispută; a nu-și asuma responsabilitatea într-o situație critică” (DARG: 224);

popă

a plăti ca popa „a plăti sigur, până la ultimul ban” (DARG: 191);

jargoane de popă de țară „povestiri sau întâmplări știute de toată lumea” (DARG: 140);

popa prostu’ „joc de cărți din repertoriul ludic al copiilor mici” (DARG: 194);

Postul Mare

a fi în Postul Mare „a executa o condamnare mare sau cea mai mare dintre condamnările primite până atunci”; „a nu primi rația de mâncare” (DARG: 106);

a intra în postul mare „a executa o pedeapsă mare sau cea mai mare dintre pedepsele de până atunci” (DARG: 129);

prohod

a-i cânta (cuiva) prohodul „a complota împotriva cuiva; a pune la cale asasinarea cuiva”; „a omorî, a ucide (pe cineva)” (DARG: 60);

tămâie

a fi tămâie de Veneția „a fi ignorant; a nu ști deloc” (DARG: 108);

toaca

a bate toaca „a denunța” (Zafiu: 297);

ucigă-l toaca „dracul, diavolul” (DARG: 258).

Analiza formațiilor lexicale inventariate

Majoritatea termenilor religioși apar în una sau două unități frazeologice (*aliluia, colivă, mironosiță, Pilat din Pont, popă, Postul Mare, prohod, tămâie, toacă* etc.). Ceilalți au capacitatea de a fi parte componentă a mai multor expresii, locuțiuni și sintagme argotice și familiare cu o încărcătură

expresivă deosebită. Nu doar unitățile lexicale simple intră în acest proces, ci și cuvinte derivate de tipul: *bisericuță*, *îngerăș*.

Apariția locuțiunii *a-i cânta cuiva aleluia* este strâns legată de ritualul slujbei de înmormântare, care cuprinde în tipicul său psalmul 118, cu formula *aleluia* după fiecare vers. (TRC: 206)

Termenul *biserică* se regăsește în structura unor expresii familiare și argotice, a căror semnificație are legătură cu comportamentul și atitudinea persoanelor care ar trebui să fie, în primul rând, un reper moral. Prezența lor în DEX corespunde efectelor stilistice dobândite de aceste expresii în limbajul comun metaforizat (*a nu fi ușă de biserică*).

Limbajul familiar-argotic conține o formație derivată *bisericuță* [8], care corespunde semantic unei serii de echivalente sinonimice afectiv-ironice, demne de un pitoresc și o fantezie aparte: *bandă*, *cârdășie*, *clan*, *clică*, *gașcă*, *șleahță*. „*Bisericuțe* la birou...”, <https://republica.ro/> „Generația de Aur”, destabilizată de «*bisericuțe*» și scandaluri uriașe...”, <https://evz.ro>. Expresia *a se înființa la o bisericuță* primește în argou două sensuri: unul corespunzător semnificatelor inventariate „a sta la taclale”/„a sta de povești” și unul specializat „a practica jocuri de noroc pe bani”.

Implicarea afectivă, emoțională apare cu precădere în expresii și locuțiuni care au în componența lor numele divinității creștine supreme și numele unor persoane bisericesti:

Numele Domnului-Dumnezeu este folosit cu dezinvoltură în numeroase unități frazeologice caracterizate apreciativ (*pâinea lui Dumnezeu*, *a-i pune Dumnezeu (cuiva) mâna în cap*), ca „îndrăznești stilistice” (*a prinde pe Dumnezeu de un picior*, *a da cu barda-n Dumnezeu*) sau pentru a eluda anumite cuvinte aspre (*a-l strânge Dumnezeu de pe pământ*).

A da la Maica Precista „a trimite la închisoare” are la bază o sintagmă care dobândește sens argotic prin antifrază [9], *la Maica Precista* „închisoare” în comparație cu semnificația religioasă „Maica lui Iisus, Maica Domnului” sau cu atributul valoric „care este fără nicio vină, care este cu totul lipsită de păcate, care este de o curățenie morală desăvârșită” (cf. TRC: 272, 289)

Pentru expresiile care au în centru numele celui rău, cu bogata serie sinonimică (*drac*, *diavol*, *naiba*, *benga*) conotațiile argotice înclină mai mult spre trăsăturile negative ale celor spre care sunt îndreptate „a ajunge într-o stare/situație neplăcută”, „a-l lua dracul, a o păți, a muri” (cf. DEX, s.v. *benga*), adăugând pe alocuri și nuanțe ale aprecierii „a fi curajos, a fi energic, a avea putere, vlagă, a fi șmecher, descurcăreț” (cf. DEX, s.v. *drac*). Anumite

expresii specifice acestei categorii sunt considerate tabuuri lingvistice. De pildă, pentru evitarea verbului „a muri” sau a substantivului „moarte” sunt preferate sinonimele frazeologice „a se duce la *dracu*” (în română) sau „rimetterci la pelle”, „rimetterci le ghette”, „lasciare le penne” (în italiană), „casser la pipe”, „fermer son parapluie”, „manger les pissenlits par la racine” (în franceză). [10] Tot ca variante specifice tabuului lingvistic apar și sintagmele compuse prin care se evită numele celui rău: *ucigă-l crucea/toaca*.

De la cuvântul-titlu înregistrat în registrul familiar cu un sens care denotă ipocrizie, simularea smereniei, a nevinovăției s-au creat două expresii cu aceeași încărcătură depreciativă *a face pe mironosița* și *a face pe mironositul* „a-și lua aere de nevinovăție, a simula smerenie și modestie”. Contrastul stilistic este evidențiat cu atât mai mult în expresia *a face pe mironositul* (cu adjectivul substantivizat) cu referire la un bărbat, înregistrată în MDA cf. <https://dexonline.ro/definitie/mironosit>.

Celelalte nume biblice fac parte din categoria numelor proprii și sunt foarte cunoscute. Pătrunderea lor în limbajul familiar-argotic vizează anumite aspecte ale vieții religioase în care au fost implicate (*de la Ana la Caiafa*, *a se spăla pe mâini (ca Pilat din Pont)*) sau reprezintă determinologizări prin analogie (*toiagul lui Moise*).

Efectele ironic-umoristice sunt caracteristice unităților frazeologice care se referă la reprezentanți ai clerului: *jargoane de popă de țară*, *a plăti ca popa*, *a fi mai catolic decât papa*.

Pentru expresia *a fi în Postul Mare* „a executa o condamnare mare sau cea mai mare dintre condamnările primite până atunci”, sensul primar face referire la lumea interlopă ca și „a intra în postul mare” și cel de-al doilea „a nu primi rația de mâncare” la argoul deținuților, pușcăriașilor. Ambele frazeologisme sunt strâns legate de semnificația postului de dinaintea Sfintelor Paști, când creștinii se pregătesc cu abstenență (zile cu post negru) și renunțări de la anumite feluri de mâncare pe o perioadă îndelungată (40-49 de zile).

A-și duce crucea este o expresie familiară, extrem de cunoscută, fiind legată de episodul biblic care relatează atitudinea Domnului Iisus Hristos pe drumul spre Golgota. Prin extrapolare și generalizare, sensul din registrul familiar al vorbirii se referă la asumarea vieții și trăirea ei cu toate neajunsurile, neplăcerile și necazurile ei. *A umbla cu crucea-n sân* actualizează două sensuri opuse, antonimice, unul apreciativ „a fi bun, a fi cucernic” și unul depreciativ [11] „a fi fățarnic, ipocrit”.

De la expresia *a fi tămâie* „a fi lefter, a nu avea niciun ban” [12] s-a ajuns, relativ ușor, prin extensie semantică la evaluarea cunoștințelor și a atitudinii („lipsă, nimic” și apoi „ignoranță” în expresia *neam tămâie*, specifică mediului școlar [13]), semnificații corespunzătoare expresiei inventariate care a fost pusă pe același plan cu „a fi tufă de Veneția”.

Câmpul semantic destinat *uciderii* este îmbogățit prin generalizare, extindere și analogie: *a-i cânta (cuiva) prohodul*, *a-i face cuiva mucenicii*, *a-l pune să plătească cotizație în lumea îngerilor*, *a face pe cineva îngeraș*.

Caracterul umoristic-expresiv se manifestă în creații ludice, de genul: *a mirosi a colivă*, *a-și muta moaștele*, *a umple de bogdaproste* iar cel criptic apare cu precădere în formații lexicale, de tipul: *a bate toaca*, *a da cu barda-n Dumnezeu*, *a umbla cu iordane*, *a-și ține îngerii*, *a (se) face mănăstire*.

Majoritatea expresiilor și locuțiunilor familiar-argotice aparțin clasei verbului (selectându-se, în special, verbe polisemantice, precum *a bate*, *a da*, *a duce*, *a face*, *a fi*, *a lua*, *a pune*, *a ține*), numai câteva încadrându-se în clasa nominalelor: ca substantive expresive (*jargoane de popă de țară*, *zeamă de clopot*) și adjective deosebit de sugestive (*dat naibii*, *pâinea lui Dumnezeu*). Alte sintagme conotate ironic au intrat în comunicarea laică, cu o anumită distribuție în registrul oral, *Mănăstirea Secu*, care desemnează poliția secretă/securitatea în perioada comunistă, *popa prostu'*, numele unui joc specific copilăriei, *praf de înger* ca substitut al cocainei și *toiagul lui Moise* specifică domeniului școlar, ca simbol al notei unu.

Concluzii

Termenii religioși își demonstrează vivacitatea și prin faptul că găsesc poarta de intrare în limbajul argotic și familiar prin multiplele semnificate oferite de mentalul colectiv. Valențele inovatoare țin de expresivitatea „revoluționară” creată de termenii sacri și de numeroasele efecte stilistice dobândite în comunicarea laică.

NOTE:

- [1] Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice*, București, Editura Humanitas, 2010, p. 16.
- [2] Vezi Anca Volceanov, George Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, București, Editura Livpress, 1998.
- [3] „Termenii: *Dumnezeu, cruce, altar, înger, biserică, tâmplă, botez, duminică, sărbătoare, Crăciun, Paști, Rusalii, Păresimi, ajun, preot, rugăciune, cuminecătură, domn, crede, cer, nuntă, părinte, ruga, scriptură, sânt/sân, toca, zău, zână, zănatic, cununa, închinare, câșlegi, cârnelegi, credință, lege, răposat, mormânt, priveghi,*

cimitir, urare, martor, jurământ, blestem, binecuvântare, păcat, păgân, drac ș.a. se regăsesc până azi atât în limbajul religios, cât și în limba comună.” Ana-Maria Bărbulescu, *Limbajul religios românesc actual*, Editura Universitaria, Craiova, 2013, p. 23.

- [4] Miorița Baci-Got, *Argoul românesc. Expresivitate și abatere de la normă*, Editura Corint, ediția a II-a, București, 2008.
- [5] Ioan Milică, *Expresivitatea argoului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009.
- [6] Roxana Lupu, *De la sacru la profan. Termeni religioși pătrunși în vocabularul laic*, Editura Universității, București, 2014.
- [7] Într-un cuvânt rostit în catedrala din Sibiu, la 22 mai 1983, Mitropolitul Ardealului, Antonie Plămădeală, explică situația prin care două cuvinte din spiritualitatea iudaică au suferit deprecieri ale sensului original. Este vorba despre „fariseu”, devenit „simbol al prefăcătoriei”, având drept sinonime depreciative o largă categorie de epitete din câmpul semantic al comportamentului uman: „formalist”, „lăudăros”, „înșelător”, „fățarnic”, „ipocrit” și despre cuvântul „mironosiță”, al cărei sens peiorativ semnifică o „femeie care afectează evlavie, fără s-o aibă cu adevărat”. Dacă în cazul primului cuvânt nu mai există șanse de reabilitare, cum mărturisește Înaltpreasfinția Sa, pentru „mironosiță”, limbajul biblic păstrează sensul original „fiecare dintre femeile care, potrivit Noului Testament, au dus balsamuri la mormântul lui Hristos, pentru a-i unge trupul înainte de înmormântare”, (p. ext.) „femeie cucernică, smerită”, nuanțele peiorative păstrându-se numai în registrul familiar-argotic și caracterizează acele „femei, care din zel nepriceput sau din viclenie insuficient ascunsă, au compromis sau compromis ceea ce desemnează în Noul Testament cea mai onorabilă dintre însușirile feminine, dragostea, duioșia, respectul tradițiilor, comuniunea cu cei plecați.” Cf. Antonie Plămădeală, *Tâlcuri noi la texte vechi*, ediția a II-a, București, 1996, pp. 131-133.
- [8] Conotația negativă a termenului *bisericuță* este subliniată și de Violeta Leu Hanganu în lucrarea *Diminutivele în limba română actuală vorbită. Aspecte lexicale, pragmatice și sociolingvistice*, Editura Universității din București, 2021, p. 111.
- [9] Rodica Zafiu, *op. cit.*, pp. 64-65.
- [10] Eugeniu Coșeriu, *Omul și limbajul său*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, p. 190.
- [11] Dana Luminița Teleoacă reține, în legătură cu această expresie *a fi (a umbla) cu crucea-n sân*, sensul religios primar de „a fi om cu frica lui Dumnezeu”, dar face și precizarea că această formulă „este întrebuințată mai ales ironic la adresa celor care încearcă să prezinte aparența de a avea calitatea de mai sus”, (TRC: 35).

[12] Cf. Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe: expresii românești*, Editura Institutul European, Iași, 2001, p. 393.

[13] *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE:

Bărbulescu, Ana-Maria, *Limbajul religios românesc actual*, Editura Universitaria, Craiova, 2013.

Coșeriu, Eugeniu, *Omul și limbajul său*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009,

Dicționarul explicativ al limbii române, DEX (coordonatori: Ion Coteanu, Lucreția Mares), ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.

Dumistrăcel, Stelian, *Până-n pânzele albe: expresii românești*, ediția a II-a, revăzută și augmentată, Editura Institutul European, Iași, 2001.

Leu Hanganu, Violeta, *Diminutivele în limba română actuală vorbită. Aspecte lexicale, pragmatice și sociolingvistice*, Editura Universității din București, București, 2021.

Lupu, Roxana, *De la sacru la profan. Termeni religioși pătrunși în vocabularul laic*, Editura Universității, București, 2014.

Micul dicționar academic, MDA, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

Plămădeală, Antonie, *Tâlcuri noi la texte vechi*, ediția a II-a, București, 1996.

Teleoacă, Dana Luminița, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, Editura Academiei Române, 2005 (TRC).

Volceanov, Anca, George Volceanov, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, Editura Livpress, București, 1998.

Volceanov, George, 2006, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu, București.

Volceanov, George, *Dicționarul de argou al limbii române*, Editura Niculescu, București, 2006 (DARG).

Zafiu, Rodica, *101 cuvinte argotice*, Editura Humanitas, București, 2010.

Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2001.

<https://dexonline.ro/definitie/mironosit>.

<https://republica.ro/>

<https://evz.ro>

SLANG AND FAMILIAR USAGE OF CERTAIN TERMS FROM THE RELIGIOUS FIELD

Abstract: The paper aims to evaluate the various possibilities of leveraging religious language in an extremely expressive and creative register. It is known that the spectacular, the sensational, the subjectivistic, the hyperbolizing are specific trends in contemporary discourses, affecting all specialized languages, including those in the spiritual and ecclesiastical sphere.

Keywords: *religious terms, slang, expressiveness, familiar register.*